

EEN VLAMMENDE START LOOPT MET EEN SISSER AF!

BRAND OP DE STRABRECHTSE HEIDE VAN AUGUSTUS 2010 – DEEL 2

Henk Lammers¹ & Theo Boudewijns²

¹Hoofdstraat 92, 5706 AM Helmond

²Putterstraat 5, 5702 LA Helmond

Lammers, H. & Boudewijns, Th. 2012. Blazing start fizzles out. *Coolia* 55(2): 75–79.

This is a report on the second year of mushroom inventories on the large 2010 fire site near Helmond. Only a few new species were found: *Peziza moseri* and *Daldinia loculata*, the latter also new for The Netherlands. Most abundant were *Pholiota highlandensis* and *Psathyrella pennata*.

Na een lange winterse periode met veel sneeuw brak eind december 2010 een tijdvak aan met aangename temperaturen. De zon was al goed voelbaar. Dat bracht ons er toe om op 16 januari de fietsen van stal te halen en weer een bezoek te brengen aan de brandplaats op de Strabrechtse heide. De verwachtingen waren niet hoog gespannen en we gingen er dan ook van uit dat de paddenstoelenwereld in diepe winterrust was. Toch was deze veronderstelling niet geheel terecht. Hier en daar stonden nog opvallend verse exemplaren van de Brandplekbundelzwam (*Pholiota highlandensis*). Daarnaast waren er de Melksteelmycena (*Mycena leucogala*) en de Denneharszwam (*Phlebiopsis gigantea*) actief. Het zijn niet echt brandplekzwammen, maar toch! De eerste soort vertoefde op verbrande houtresten terwijl de andere soort vanaf verbrande dennenstronken de omgeving veroverde.

Daarna duurde het tot 31 maart voordat een nieuw bezoek werd gebracht. Het regende die dag en de temperatuur lag rond de 10 graden boven nul. Van nu af aan was het de bedoeling dat er frequenter op onderzoek zou worden gegaan. Na een spectaculair begin in 2010 was onze hoop gevestigd op het vinden van nog meer moois. Later zou blijken dat deze hoop deels ijdel was. De beste plekken werden die dag bezocht en we troffen er enkele groepjes Brandplekbundelzwammen en Brandplekfranjehoeden (*Psathyrella pennata*) in goeden doen aan. Ook de Beroete brandplekbekerzwam (*Plicaria endocarporoides*) liet zich met twee exemplaren niet onbetuigd.

Figuur 1. Brandplek na 1 jaar. (Foto: Theo Boudewijns)

Het Parapluitjesmos (*Marchantia polymorpha*) had van het begin af aan weten te profiteren van de veranderde milieumomstandigheden. Het levermos had zijn opmars met verve voortgezet en bestreek nu in clusters vele vierkante meters, afgewisseld met plukken Gewoon krulmos (*Funaria hygrometrica*), Haarmos (*Polytrichum* spp.), Peermos (*Pohlia* spp.) en veel Grijs kronkelsteeltje (*Campylopus introflexus*). Naast deze mostapijten resteerden er nog grote oppervlakten waar niet of nauwelijks van enige mosactiviteit sprake was. Op het Parapluitjesmos hadden zich oranjegele paddenstoeltjes gevestigd die bij nazicht benoemd konden worden als het Levermostrechtertje (*Omphalina marchantiae*). Indirect had dit zwammetje kans gezien zijn voordeel te halen uit de omstandigheden die het gevolg zijn van de brand.

Het volgende bezoek vond plaats op 8 april. Naast de reeds eerder aangetroffen soorten werd het intensieve speurwerk onverwachts beloond met de vondst van de Paarse brandplek-bekerzwam (*Peziza moseri*). Het betrof hier slechts een klein, bijna onopvallend exemplaar, maar de microscopische kenmerken waren dusdanig opvallend dat determinatie geen probleem opleverde. Het mycelium had ondanks de slechte groeiomstandigheden toch nog kans gezien te overleven en er met zijn laatste krachten nog zorg voor gedragen dat nakomelingen werden veiliggesteld. Zijn aanwezigheid betekende een nieuwe toevoeging aan de inventarisatielijst.

Dit zou voorlopig het laatste bezoek zijn aan het gebied, want er trad een ongekend droge periode aan, die zowat alle plantenactiviteit deed stopzetten. Het Parapluitjesmos werd bruin en verschrompelde geheel en ook andere mossen moesten hun opmars staken.

Nadat er half juni enkele regenbuien de gortdroge grond hadden besprenkeld was het weer tijd om eens te gaan kijken hoe het er bij stond. In het begin zag het er naar uit dat alle paddenstoelenactiviteiten gedoofd waren, behoudens enkele restanten van het Spinragkuddeschijfje (*Pyronema omphalodes*). Maar de vele staande en deels verbrande berkenstammen hadden toch nog een verrassing in petto. Op de onderste helft van de stammen zaten koolzwarte knollen die naarmate hun ouderdom glanzend dan wel mat gekleurd waren. Toen echter de blik hogerop de stam werd gericht bleken ook daar vaak vruchtlichamen te groeien. Het mycelium had klaarblijkelijk zijn weg naar hogerop aan de stam gevonden, naar plaatsen waar geen verbrandingsverschijnselen te bespeuren waren. De afmetingen van de zwarte knollen waren zeer variabel, van ca. 1 cm tot bijna 10 cm. De vruchtlichamen zaten ongesteeld op het hout en hadden een onregelmatig halfbolvor-

Figuur 2. Levermostrechtertje (*Omphalina marchantiae*).
(Foto: Leon Raaijmakers)

Figuur 3 a en b. *Daldinia loculata* (voorgestelde Nederlandse naam: ‘Agaathoutskoolzwam’ (Foto’s: Theo Boudewijns)

mig uiterlijk. In eerste instantie werd gedacht aan de Glanzende houtskoolzwam (*Daldinia fissa* (syn. *D. vernicosa*). Echter, de Glanzende houtskoolzwam moest min of meer gesteeld zijn en daar was hier geen sprake van. Nader onderzoek wees uit dat we hier te maken hadden met een nieuwkomer voor ons land, namelijk *Daldinia loculata* (voorgestelde Nederlandse naam ‘Agaathoutskoolzwam’). Deze zwam is strikt gebonden aan verbrande berkenstammen.

Van een afstand gezien leek op een andere plek dat er nog meer Agaathoutskoolzwammen groeiden, maar dichterbij gekomen was aan hun structuur te zien dat deze veronderstelling onjuist was. Het waren zachte, eerst zilverige knolvormige vruchtlichamen die snel zwart werden. Bij aanraking vielen ze snel uiteen. Het bleek een Myxomyceet te zijn, met de naam Zwart dropkussen (*Amaurochaete atra*). De soort had hier een sterke voorkeur voor verbrande dennenstammen.

Het was inmiddels 23 juni geworden en aan de langdurige droogte was een week eerder een einde gekomen. Regenbuien hadden de droge grond gegeven waar deze naar snakte. Het was tijd geworden om weer te gaan kijken of het gevallen water al resultaat had gehad op de brandplekfungi.

Op sommige plekken waren er bundels te vinden van de Brandplekfranjehoed terwijl de Brandplekbundelzwam zich meestal alleenstaand liet bewonderen. Ook de Bosbrandvlamhoed (*Gymnopilus odini*) liet zich gelden en was er zowel in bundels als alleenstaand aanwezig. Het Paraplutjesmos herstelde zich enigszins van zijn doorstane beproevingen, maar het Krulmos was nog maar mondjesmaat present.

Figuur 4. Zwart dropkussen (*Amaurochaete atra*). (Foto: Theo Boudewijns)

Figuur 5. Echte tolszwam (*Coltricia perennis*). (Foto: Theo Boudewijns)

De tijd schreed voort en het was inmiddels 5 augustus geworden. In de tussentijd hebben we enkele keren het verbrande gebied nog bezocht met zowat dezelfde resultaten als bij voorgaande bezoeken. Wat we zagen waren vooral dezelfde drie soorten, zoals boven vermeld, soms in behoorlijke aantallen. Vooral de Bosbrandvlamhoed trok onze aandacht door de massaliteit aan vruchtlichamen. Het beeld werd in bescheiden mate aangevuld met het Rondsporig pekzwammetje en de Brandplekinktzwam (*Coprinus angulatus*). De brandplekzakjeszwam-

men lieten het totaal afweten en zullen ook niet meer terugkeren tot het moment dat vuur hun sporen weer beroert. Alleen een soort als de Oliebolzwam (*Rhizina undulata*) houdt er naast een saprotroof bestaan ook nog een parasitaire levenswijze op na om zijn voortbestaan te waarborgen. De Oliebolzwam eet van twee walletjes en is niet strikt gebonden aan brandplekken. In het begin van ons tweede onderzoeksjaar vonden wij hier en daar nog een vers vruchtlichaam van deze zwam als opruimer maar daarna was het mycelium snel uitgeput en verdween hij geheel van het toneel.

Nog een andere (bekende) voortplantingsstrategie is die van de mycorrhizavormer. Na de brand was de verstikkende humuslaag verdwenen of sterk gereduceerd. Dit was voor een echte mycorrhizavormer als de Echte tolszwam (*Coltricia perennis*) de kans om zijn opwachting te maken. Zijn standplaats was meestal dicht bij de stambasis van verbrande dennenbomen gesitueerd. De onverwachte veelvuldige ontwikkeling van deze zwamsoort, ruim een jaar na de brand, zou er op kunnen wijzen dat de boomwortels nog niet geheel afgestorven waren.

Het volgende bezoek was gepland op 18 augustus. De voorgaande periode was door de grote neerslag gunstig voor de paddenstoelenontwikkeling, wat echter niet resulteerde in het vinden van nieuwe soorten. Het patroon dat we te zien kregen was zowat gelijk aan dat van voorgaande bezoeken. De mycelia van de drie bekende soorten waren nog steeds actief en produceerden op verscheidene plaatsen nog grote aantallen vruchtlichamen. Verdwaalde pekzwammetjes maakten met hun aanwezigheid de vindlijst compleet.

Het was inmiddels 1 september geworden en we brachten 's middags een bezoek aan het gebied. Met de moslaag ging het steeds beter. De mossen vormden in een rap tempo grote plakken wat de ontwikkeling van nieuwe brandplekzwammen gunstig zou kunnen beïnvloeden. Onze intensieve zoektocht leverde echter geen nieuwkomers meer op en dat stelde ons wel wat teleur.

Wat we zagen waren de drie blijvers die nog steeds op vele plekken uitdrukkelijk aanwezig waren en geëscorteerd werden door enkele verdwaalde Rondsporige pekzwammetjes. Alleen de vondst van 1 exemplaar, op de enige bekende groeiplaats, van de Dadelbruine brandplekbekerzwam (*Peziza petersii*) was de uitzondering. Klaarblijkelijk had het myceli-

um dankzij de berkenboom deels kunnen overleven maar was zijn aanwezigheid op voorhand slechts kortstondig.

Het hoogtepunt van het paddenstoelenseizoen liep op zijn einde en we bezochten op 27 oktober weer het verbrande gebied. Wat bij onze aankomst meteen opviel was de massa vruchtlichamen van de Brandplekbundelzwam. Ze stonden er met duizenden. Ook goed vertegenwoordigd was de Brandplekfranjehoed te samen met het minder talrijke Rondsporig pekzwammetje. Van de Bosbrandvlamhoed was geen spoor meer te bekennen, alsof deze in rook was opgegaan.

De eerste nachtvorst had inmiddels zijn intrede gedaan en dat was voor ons het sein er mee te stoppen. Op 13 november brachten wij een laatste bezoek. Met een zich herhalend beeld werden we massaal uitgeleide gedaan door Brandplekbundelzwammen en in geringere mate door Brandplekfranjehoeden.

Figuur 6. Brandplekbundelzwam (*Pholiota highlandensis*). (Foto: Theo Boudewijns)

Conclusie

Onze ervaring is dat opkomst en neergang van de brandplekpaddenstoelen relatief snel gaan. Na een half jaar waren de meeste verdwenen en de sporen in brandslaap gegaan, in afwachting van betere tijden. Alleen de Brandplekbundelzwam en de Brandplekfranjehoed en in veel mindere mate het Rondsporig pekzwammetje en Brandplekinktzwam hebben het volgehouden tot het einde van het onderzoek. De Bosbrandvlamhoed heeft het lang uitgehouden maar legde uiteindelijk het loodje. De Agaathoutskoolzwam verscheen op een later tijdstip en verdween even snel weer als hij gekomen was. Alleen oude uiteenvallende vruchtlichamen op sommige berken verraadden nog hun eerdere glorie. De verbrande heide leverde beduidend minder soorten op dan de in vlammen opgegane houtopstand.

Nieuw gevonden soorten:

Peziza moseri (Paarse brandplekbekerzwam), EB – ZZZ

Daldinia loculata (voorgestelde naam: ‘Agaathoutskoolzwam’)

Literatuur

Wollweber, H. & Stadler, M. 2001. Zur Kenntnis der Gattung *Daldinia* in Deutschland und Europa. Zeitschrift für Mykologie 67(1): 3–53.

Lammers, H. 2011. Hoe heter hoe beter! Coolia 54(2): 71–82.